

Recenzija Tomašo Malkovskio (Malkowski) vadovėlio 7-ajai pagrindinės mokyklos klasei: „Historia“, Gdanskas, 2017. Pirmasis leidimas. Leidykla: Gdańskie wydawnictwo oświatowe.

Šio naujųjų amžių ir naujausiųjų laikų istorijos vadovėlio chronologijos rėmai – nuo 1815 m. ligi 1939 m. rugsėjo 1-osios. Lenkijos istorija pirmuosiuose keturiuose skyriuose ir paskutiniajame septintame yra nagrinėjama kartu su Europos bei pasaulio istorija. Tik tai V bei VI skyriuose, kurių pavadinimai: „II-oji Žečpospolita [Respublika] – valstybės kūrimas“ ir „II-oji Žečpospolita – pasiekimai ir nesėkmės“ aptariama vien atgimusios Lenkijos-II-osios Žečpospolitos raida, taip pat jos užsienio politika. Tačiau ir skyriuose, pavadinkime integruotuose, daug vietos užima aptarimas įvykių bei procesų Lenkijoje, arba, Stefano Kenevičiaus žodžiais tariant, „erdvės, kurioje XIX amž. kompaktiškai gyveno lenkų tautybės žmonės“. (žr.: St. Kieniewicz. Historia Polski. 1795-1918, Warszawa 1975, s. 6).

Pavyzdžiui, I skyriuje, nuo 4-ojo ligi 9-ojo paragrafo imtinai yra nagrinėjama lenkiška tematika. Vadovėlyje randame daug įdomių bei mažai žinomų faktų. Kaip antai, aptariant 1905 metų revoliucijos įvykius Rusijai priklausiusiose lenkų žemėse pateikta informacija apie aštrų konfliktą tarp PPS ir tautinių demokratų (endekų). Pastarieji nusprendė, kad iš Rusijos valdžios nuolaidų daugiau negalima pasiekti, tad privalu susitaikyti ir stengtis legaliomis priemonėmis siekti visiškos vad. Lenkijos Karalystės autonomijos. „PPS vertino tokią poziciją kaip nepriklausomybės idėjos išdavystę <...> Tarp abiejų partijų kovinių būrių prasidėjo kruvini susirėmimai. Tęsėsi jie keletą mėnesių, žuvo juose apie 300 žmonių“ (p. 111). Malonu, kad radau vadovėlyje teiginį, panašų į mano paskaitose studentams nuolatos pabrėžiamą: „9-ajame XIX a. dešimtmetyje Vokietija pirmoji pasaulyje įvedė socialinės rūpybos įstatymus: pašalpų ligos ir nelaimingų atsitikimų darbe atvejais, o taip pat pensijų“.

T. Malkovskio vadovėlis yra pakankamai aukšto dalykinio lygio, labai gausi ikonografika – spalvotos ir juodai baltos iliustracijos. Sudėtingos ir kontraversyvos praeities problemos yra pateikiamos gana objektyviai, be ideologinio ar „nacionalistinio“ užsiangažavimo.

Nagrinėjant 1830-31 ir 1863 metų sukilimus, pateikiama apie įvykius Lietuvoje tik lakoniškų žinių. 1830-31 m. sukilimo žemėlapyje, tiesa, pažymėta etninėje Lietuvoje vykusių partizaninių kovų teritorija. Kas liečia 1863 metus, tai sutinkame tik sakinį „Pavasari kovos apėmė Lietuvos ir Baltarusijos teritoriją“ (p. 59), nors žemėlapyje 59 p. pažymėtos kovos vien Lenkijos karalystėje. Kitaip nei devynioliktojo amžiaus sukilimai, t. y. daug plačiau nušviečiami santykiai tarp atsikūrusių Lenkijos ir Lietuvos tarpukario epochoje, paragrafo „Sienos rytuose“ 187-188 puslapiuose su žemėlapiu. Ten esantiems vertinimams rimtų priekaištų neturiu, tik pastebėjau vieną

netikslumą sakinyje „Tada nepriklausoma Lietuva pasiskelbė esanti su Lenkija karo stovyje, kuris tęsėsi iki 1938 metų“. Oficialiai Lietuva panaikino karo stovį 1927 metų pabaigoje, bet diplomatiniai santykiai tarp abiejų valstybių iš tikrųjų buvo užmegzti tik 1938 metais.

Radau netikslumų taip pat tekste apie stalininę TSRS. 166 p. sakinyje rašoma, kad 4-ojo dešimtmečio pradžioje „Tarybų Sąjunga užėmė antrąją vietą pasaulyje (po JAV) pramonės produkcijos dydžiu“. Taip tikrai nebuvo 4-ojo dešimtmečio pradžioje, nebent jo antroje pusėje, nors ir tada gana abejotina ta „antroji vieta“. 167 p. klaidingas sakinyje „Nuo 4-ojo dešimtmečio vidurio lageriuose visada kalėdavo apie 10 mln. kalinių“. Tokio skaičiaus kalinių vienu metu lageriuose niekada nebūdavo.

Atskiri nedideli netikslumai negali pakeisti teigiamo šio labai gero vadovėlio vertinimo.

Doc. d-ras Algis Kasperavičius
02 05 2018
Vilnius